

Листина манастира Петре

од октобра 1395 год. као извор за хронологију битке на Ровинама.

Бугарска хроника¹, Константин Филозоф² и наши млађи летописи³ стављају битку на Ровинама у 6903 год. од створења света—између 1 септембра 1394 и 31 августа 1395 год. Сви ови извори знају да су у тој битци погинули господин Константин и краљ Марко. Како неки наши летописи бележе 10 октобар

¹ Arch. f. slav. Phil. 13, 1891, 530.

² Гласник 42, 1875, 269—270.

³ Љуб. Стојановић, Стари српски родослови и летописи 1927, 218—219 бр. 596.

као датум битке, у науци је усвојено да је битка била 10 октобра 1394 год. У својој расправи Једна глава из »Живота Стефана Лазаревића« од Константина Филозофа (Хришћански Живот 6, 1927, 138—144) ми смо истакли, да од тридесет девет наших млађих летописа, који знају за битку на Ровинама, само њих десет бележе 10 октобар као датум битке; да су сви ти летописи најпознијег¹ постанка —припадају трећој групи Стојановићеве поделе; и, најзад, да је белешка о битци код свих тих летописа истог текста, што наводи на мисао да је и њен извор за све те летописе један исти. Сем тога ми смо истакли значај помена смрти господина Константина из Романовог типика² у питању хронологије битке на Ровинама. Помен је савремен или бар писан од савременика, а налази се међу другим поменима, који су сви од реда тачни. Због свега тога он има несумњиво велику вредност као историјски извор. Зато смо ми у поменутој својој расправи предпоставили 10 октобру датум који даје помен Константинове смрти из Романовог типика. По том помену, господин Константин се преставао 17 маја.³ Како ми из других извора знамо да је го-

¹ Ibid. III и LXXXI.

² Starine 5., 1873, 6. Љуб. Стојановић, Стари српски записи и натписи 3, 1905, 67—70 бр. 5009.

³ Драгашевић у своме чланку Ефросина Кантакузина (Отаџбина 10, 1892, 489) наводи, да у једном летопису стоји: »Въ лѣто 1395 Маја 17. погибе Кралѣвић Марко и Констадинъ и Драгашъ«. Цела је летописна белешка штампана масним словима, изузимајући цифара 1395 и 17. Драгашевић не каже, који је тај летопис и где је штампан. Поред свег нашег трагања, ми тај летопис нисмо могли наћи. Нема га ни код Љуб. Стојановића, Стари српски родослови и летописи 1927. По свој прилици летопис са таквом летописном белешком уопште не постоји. До овакве летописне белешке Драгашевић је свакако дошао спајањем помена смрти господина Константина из Романовог типика и белешке о битци на Ровинама из наших летописа. M. Wertner, A. közérkörti délszláv uralkodók genealogiai története 1891, III tábla, даје генеалогску таблицу породице Дејановића. Поред Константина стоји да се преставао 17 маја 1393 год. Вертнер не наводи изворе, на основу којих је то написао. Вероватно извори су му били наши летописи и Романов типик. S. Ljubić, Opis jugoslavenskih novaca 1875, 188 пише: »Vukov tipik kaže ovako, da se je 18 svib. 1395 prestavio Kostandinъ Драгашъ (Mikl, 227), nego je ovdje ime Konstantinovo pogriješno k Драгашеву pridato«. Fr. Miklosich, Monumenta Serbica 1858, 227 због тога је назвао Романов типик Вуковим, што је тај типик Вук Стеф. Караџић уступио Берлинској Краљевској Библиотеци. Свакако штампарском погрешком

сподин Константин погинуо у битци на Ровинама 6903 год., значи да је битка била 17 маја 1395 год. У прилог тачности те нове хронологије битке на Ровинама, ми смо навели, да је баш маја месеца 1395 год. угарски краљ Сигисмунд покушавао да поврати престо и државу влашком војводи Јовану Мирчи. Сигисмунд је у ту сврху ратовао у Влашкој, допро до Дунава и освојио Мали Никопол¹. Појмљиво је да се војвода Мирча морао највише интересовати успехом ове Сигисмундове војне експедиције, и због тога је сва вероватноћа, да је и сам у њој учествовао, свакако командујући једним делом војске. У току тог ратовања, по нашем мишљењу, дошло је до битке на Ровинама.²

Питање хронологије битке на Ровинама коначно решава листина цариградског манастира Петре од октобра 1395 год³. У тој се листини говори о прилогу од 500 перпера, који су манастиру дали византиски цар Манојло II Палеолог и његова жена царица Јелена, кћи »блаженог и великославног господара Србије, господина Константина«. Манастир је имао за те новце да купи имање у Цариграду и да приходе од њега троши на литургије и помене, даване за покој душе господина Константина. У листини, која је нама сачувана у званичном препису цариградске патријаршије, остало је, на жалост, непопуњено место, на коме је требао да буде забележен дан Константинове смрти. Константин Јиречек⁴ и Стојан Новаковић⁵ мислили су, да су цар Манојло и ца-

код Љубића стоји 18 у место 17 мај. Љубић је због тога могао претпоставити да се помен у Романовом типик у односи на деспота Јована Драгаша, а не на господина Константина, што се не зна када се преставио деспот Јован Драгаш. Узима се да се деспот Јован Драгаш преставио око 1378 год. (К. Јиречек, Историја Срба 2, 1923, 79). У старој цркви села Јошанице, удаљеног пет сати од Пећи, И. С. Јастребов је нашао плочу с натписом: »Месеца ноембра вь · 3 · днь прѣстави се Ивванъ а зовомъ Дра . . . вечна моу паметь zde лежи тело него« (Подаци за историју српске цркве 1879, 67). Јастребов допушта могућност да је то надгробна плоча деспота Јована Драгаша (Ibid. 67 нап. 1.). Међутим та је могућност потпуно искључена.

¹ Јов. Радонић, Западна Европа и балкански народи 1905, 9.

² Наша излагања усваја М. Пурковић у пожаревачком Грађанину од 25 августа 1927 год.

³ в. Прилог.

⁴ Arch. f. slav. Phil. 14, 1892, 268—269.

⁵ Стојан Новаковић, Срби и Турци XIV и XV века 1893, 241 нап. 1.

рица Јелена због тога дали поменути прилог манастиру Петри баш октобра 1395 год., што је тога месеца падала годишњица смрти господина Константина. Међутим и Јиречек и Стојан Новаковић превидели су једно врло важно место на крају листине, које не само да обара ову њихову претпоставку, већ и потпуно потврђује наше разлагање, да је битка на Ровинама била 17 маја 1395 год. Поред Јиречека и Новаковића, то је место превидео и Јордан Иванов¹. На тај начин то је место остало у науци потпуно незапажено. Оно гласи : »Сем тога признајемо да смо примили од моћних и светих нам господара и царева сто перпера, да би смо одржали од сада па у будуће четири помена за душу оца моћне и свете нам господарке, два сад као четрдесетодневни и тромесечни, а два после, приликом шест и девет месеци по његовој смрти«. Калуђери су, према томе, имали да одрже господину Константину четири помена, и то : два одмах, четрдесетодневни и тромесечни, а два онда, кад се буде навршило шест и девет месеци од смрти Константинове. То значи да је од смрти Константинове до октобра 1395 год. прошло више од три месеца, али се још није навршило шест месеци. А када октобра месеца 1395 г. није било шест месеци од како се престабио господин Константин, 17 мај 1395 год. остаје као несумњиво тачан датум Константинове смрти, а, према томе, и битке на Ровинама.

Константин Јиречек² је налазио да ова овећа летописна белешка софиског летописа (I) иде у прилог Хуберовог³ и његовог мишљења, да су Турци остали победиоци у битци на Ровинама : »Въ лѣто «ŠWŦĀ (= 1385) побѣже Моуратъ и светый кнезь Лазарь угъ Плочника ис Топлице. И сѣ лѣто помръче слънце мѣсеца ггенарѣа дънь дъ часъ дъне на светаго Васіліа, елико видѣти се свѣздамъ небеснымъ невычайноюу свѣтлостъ испѣщающимъ, нѣ огн'но видѣніе и крѣваво видно нѣкако и оумилѣнїи зраки навлающе и болѣвнѣ показоующе и крѣвемъ излитіе прѣжде бив'шихъ и паки послѣжде еже изліати се о безбожнаго и богомъ пощепен'наго грѣхъ ради нашихъ Исмаила, ѣкоже изліаше се

¹ Й. Ивановъ, Сѣверна Македония 1906, 139 и нап. 1. Упор. критику Г. Баласчева (Македоно—Одрински Прѣгледъ бр. 4, 5 и 6) 17.

² Arch. f. slav. Phil. 14, 1892, 271—273.

³ Arch. f. österr. Geschichte 66, 1885, 545 и нап. 2.

на Касов⁸ и на Ђгровласѣхъ и паки съ Зимити¹ на рѣцѣ Роситѣ оу Никополю и на Косовѣ съ Сръбли и начелникомъ ихъ, присно поминаемимъ и христоробивимъ господомъ и светимъ кнеземъ Лазаремъ, съ Оугровласи же послѣжде, имъже начелникъ бѣ Мир'ча воевода, и паки съ Зимити, имъже начелникъ бѣ краљ Жиг'моун'дъ. И си вѣси побѣждени бише Измаилити грѣхъ ради наших². По нашем мишлењу, састављач овог летописа, када га је писао негде после 1458 год., није хтео да у наведеној белешци изложи резултате појединих битака, већ да изнесе коначни резултат великог сукоба између Хришћанства и Ислама, који је најзад, хришћанских грехова ради, после многих и крвавих борби завршен победом Ислама. Због тога се ова белешка не може употребити при расправљању о резултату битке на Ровинама.

Борђе Сп. Радојичић.

¹ ἄζυγῖται, католички западни народи.

² Arch. f. slav. Phil. 16, 1894, 62—63; Љуб. Стојановић, Стари српски родослови и летописи 1927, 214—215 бр. 590 л. О софиским летопису (I) упор. Љуб. Стојановић. op. cit. XLI, XLIV, и С. Јиреџек, Arch. f. slav. Phil. 16, 1894, 600—601.

Прилог

Листина манастира Петре од октобра 1395 год. и потврда цариградског патријарха у српском преводу¹.

I

+ Пошто су по милости и благовољењу Бога, руководиоца и управљача наше државе, моћни и свети нам господари и цареви, господин Манојло Палеолог и госпођа Јелена Палеологина, уз остала добротина и заузимања која нам указују, и сад благоизволели и нашли за сходно, да наш штовани манастир часног (и)² славног пророка, претече и крститеља Јо-

¹ Грчки текст: Fr. Miklosich et Müller, Acta Patriarchatus Constantinopolitani 2, 1862, 260—264. Са захвалношћу напомињемо, да је ове две листине, на нашу молбу, превео на српски г. Др. Драг Н. Анастасијевић, професор Университета. Како оне нису до сад код нас преведене, ми објављујемо овај превод у целини.

² Све речи које су у загради унео је у текст преводилац као објашњење.

вана, названи Петра, приноси Богу три жртве (литургије) недељно за душу блаженог и великославног господара Србије, господина Константина, оца моћне и свете нам господарке и владарке; а да се и његово име упише у свештену вревију (поменик) манастирску, па да се и његово име помиње на помену, даваном у петак (сваке) недеље на гробљу, а тако исто и сутрадан у суботу на јутрењу у саборном храму манастирском; и да се сваке године, на сам дан његове смрти, држи од наше стране помен, при коме да се с вечери обуку шеснаест свештеника, и да имамо кољива од осам кашика и осам светњака са свећама; а сутрадан да буде литургија и трпеза за калуђере и за сиромаше који се ту нађу, и да тим сиромасима дамо у границама могућности и задушни дар; — ради тога су наредили те (нам) је приложено пет стотина перпера, да би се у овој парици међу варошима купило имање које може манастиру давати годишњи приход од педесет перпера, или више, а можда и мало мање, према томе како нађемо себи згодно имање; ти пак перпери од прихода намењени бише да се троше на три литургије и на речени свакогодишњи помен. Драге воље и са великом радошћу, примивши то од свег срца и разума, заветујемо се и обећавамо овим својим писменом да се од сад па у будуће, не само од стране нас свештенмонаха и монаха, него и од стране свих оних после нас, са свом готовошћу и старањем имају пре свега вршити поменуте три литургије сваке недеље, једна у сваки четвртак у саборном храму манастирском, а остале две у уторак и у суботу у другој манастирској цркви; затим, пошто је и име оца моћне и свете нам господарке и владарке, блаженог и великославног господара Србије, господина Константина, уписано у свештену вревију манастирску, има се на помену, даваном на гробљу, и на јутрењу у суботу у саборном храму, помињати увек у свима тим богослужењима преко целе године у сваки петак и у сваку суботу његово име, као год и остале братије која су умрла и сахрањена у манастиру, и која су тражила да имају такав помен од нашег манастира. Исто тако заветујемо се и пристајемо, да држимо сваке године, на дан смрти оца моћне и свете нам господарке и владарке, то јест у, помен са шеснаест свештеника, са осам кашика кољива, и са осам светњака са свећама, а сутрадан да имамо литургију, приређујући при том и трпезу калуђерима, и сиромасима који се ту нађу, којима смо дужни да при том дајемо у грани-

цама могућности и задушни дар. Све смо, дакле, то дужни испуњавати без лености и без млакости са свом готовошћу и вољом, пошто, не само зато што се видело да су довољни за испуњење свега тога приходи које ћемо имати од оног имања — јер, они ће износити или педесет перпера или више или мало мање, према томе како нам се подеси имање које ће се купити за оних 500 перпера ; него и зато што је наш штовани манастир, за испуњење овога подушја, почаствован првенством од стране моћних и светих нам господара и царева, те смо и за њих дужни много молити се Богу ради њихова заузимања и њиховог добротинства. Јер, кад се уопште за сваког хришћанина који је учинио ма какав прилог манастиру ради своје душе, мора неизоставно испуњавати све што је уговорено, ма прилог био мањи од наших издатака који се чине за њега ; тим смо већма дужни сасвим неизбежно испуњавати то за оца моћне и свете нам господарке и владарке, јер је овај прилог довољан за оно што се приређује за његову душу. Ако пак можда икад, било међу нама било међу онима после нас, покушају неки да занемаре било литургије било годишњи помен, и да тако омаловаже ове обавезе ; то, с погледом на чињеницу што је оно имање од пет стотина перпера даровано манастиру баш ради тих обавеза, и што манастир има отуд користи, а никакве штете, јер ће се приход од тог имања опет трошити у манастиру, и јешће и примаће отуда поклоне свештенмонаси и остали ; а и с погледом на то што се пресвети нам владика, васељенски патријарх, примио надзора над свим тим, тако да нити се сме оно имање икад продати или отуђити од манастира, нити се сме занемарити штогод од прихода намењеног за помен оног покојника ; — последица треба да буде за нас не само да навучемо на се осуду и казну од Бога и од људи, као неблагодарници, незахвалници и рђави чувари поверених нам порука, него и да нам се патријарховом одлуком, као што је право, одузме то имање, па да се преда другом манастиру, који је у стању да испуњује оно што је уговорено за душу покојникову. Тога ради, за испуњавање и за спомен свега овога, заведено је и ово наше писмено у свештени зборник (кодекс) пресвете Божје Велике Цркве, како би и овај пресвети нам владика, васељенски патријарх, до год је жив, и све после њега владике, васељенски патријарси, надгледали и проверавали и ову ствар, као надлежни којима су поверене од Бога брига о хришћанима, и душе како

живих тако, нарочито, и мртвих. Јер, за објаву и за сигурност свега овог, и издато је ово наше писмено, и потписано је нашим својеручним потписима ради беспрекорности, месеца октобра 4-е инд. 6 хиљада деветстотина 4-е године. Сем тога признајемо да смо примили од моћних и светих нам господара и царева сто перпера, да бисмо одржали од сад па у будуће четири помена за душу оца моћне и свете нам господарке, два сад као четрдесетодневни и тромесечни, а два после, приликом шест и девет месеци по његовој смрти. Јер, годишњи ће се помен давати од прихода, као што је речено. Дужни смо, дакле, и то извршити брижљиво и часно, као што смо напред обећали овим нашим писменом. †

† Оригинал је имао и ове потписе : Игуман Герман јеромонах. † Григорије јеромонах. † Најмањи међу јеромонасима Јосиф и еклесијарх. † Исаија јеромонах. † Теодорит међу јеромонасима и духовницима најмањи. † Дионисије јеромонах. † Сава јеромонах. † Теоктист јеромонах. † Исаија јеромонах. † Нил јеромонах. † Герман јеромонах. † Мелетије јеромонах. † Неофит јеромонах. † Манас монах Макродука. † Монах Натанаил. † Јефрем монах. † Макарије монах. † Марко монах. † Никодим монах. † Јаков монах. †

II

† Пошто су најмоћнији и свети ми самодржац заједно са најмоћнијом и светом ми владарком, посаветовавши се о блаженоупокојеном великославном господару Србије, господину Константину, оцу најмоћније ми и свете владарке, нашли за сходно и благоизволели, да испосници у штованом манастиру часног ми (и) славног пророка, претече и крститеља Јована, и названом Петра, приређују недељно три литургије за душу оног покојника, а и помен сваке године; и пошто су зато дали пет стотина перпера, како би се купио имање које може доносити приход раван трошковима за те потребе; па пошто је о том издато од стране монаха и ово писмено, заведено у овом свештеном зборнику (кодексу) које целу ствар прича у појединостима, а у коме је и о нашој смерности и о сваком васељенском патријарху после нас записано, да сходно вољи, пристанку и захтеву најмоћнијег и светог ми самодршца, имамо надзиравати и надгледати све те уговорене обавезе, и да имамо урадити, ако монаси покажу немарност, све онако како то у

овом њиховом писму стоји ; — наша смерност је све усвојила и одобрила, и циљ и богоугодно ово дело светих царева и пристанак монаха. Стога, до год смо ми живи, имамо о томе водити надзор ; а пошто ћемо, као већ стари и болесни, и ми ускоро платити општи дуг, тражимо од свих васељенских после нас патријараха, да приме у наслеђе и бригу о овој погодби и споразуму, како због царске поруке и захтева, тако и због тога што се само дело тиче душевне користи умрлог човека, а то је и без царског захтева посао пастиров и учитељев, то јест брига и старање о душама. Ето зато је, знања ради, и писмено речених монаха, као што се види, заведено овде, по захтеву и вољи најмоћнијег и светог ми самодршца, а и наша је смерност зато издала ово своје писмо, у циљу да би се све то очувало непоколебано и непромењено. +
